

REGIONALNA KONFERENCIJA

**“ODGOVOR SOCIJALNE DEMOKRATIJE NA SIROMAŠTVO I SOCIJALNU
EKSKLUZIJU U DRUŠTVIMA REGIJE”**

Dimenzije i pokazatelji socijalne marginalizacije sa posebnim
osvrtom na Bosnu i Hercegovinu

Marko Martić

GEA – Centar za istraživanja i studije

SADRŽAJ PREZENTACIJE

- Socijalna (isključenost) marginalizacija i siromaštvo, pojmovi i osnovne odrednice;
- Dimenzije i ključni pokazatelji socijalne marginalizacije i siromaštva;
- Manifestacioni oblici socijalne isključenosti u Bosni i Hercegovini;
- Mogući odgovori i područja za intervenciju – teme za diskusiju.

POJAM SOCIJALNE (ISKLJUČENOSTI) MARGINALIZACIJE

Savjet Evrope definiše socijalnu isključenost kao “proces kojim su određeni pojedinci gurnuti na ivicu društva i spriječeni u punom učestvovanju u društvu zbog svog siromaštva ili nedostatka osnovnih znanja i mogućnosti za cjeloživotno učenje, ili kao rezultat diskriminacije. Ovo ih udaljuje od zaposlenja, prihoda i mogućnosti obrazovanja, kao i od društvenih mreža, okvira i aktivnosti zajednice.

Socijalno isključeni pojedinci imaju malo pristupa vlasti i organima donošenja odluka i na taj način se često osećaju nemoćnim i nesposobnim da uzmu kontrolu nad odlukama koje utiču na njihov svakodnevni život” (Council of EU, 2004:8)

Ovako formulisana definicija prepoznaje tri ključna uzroka socijalne marginalizacije: siromaštvo, nizak stepen obrazovanja, različite vrste diskriminacije.

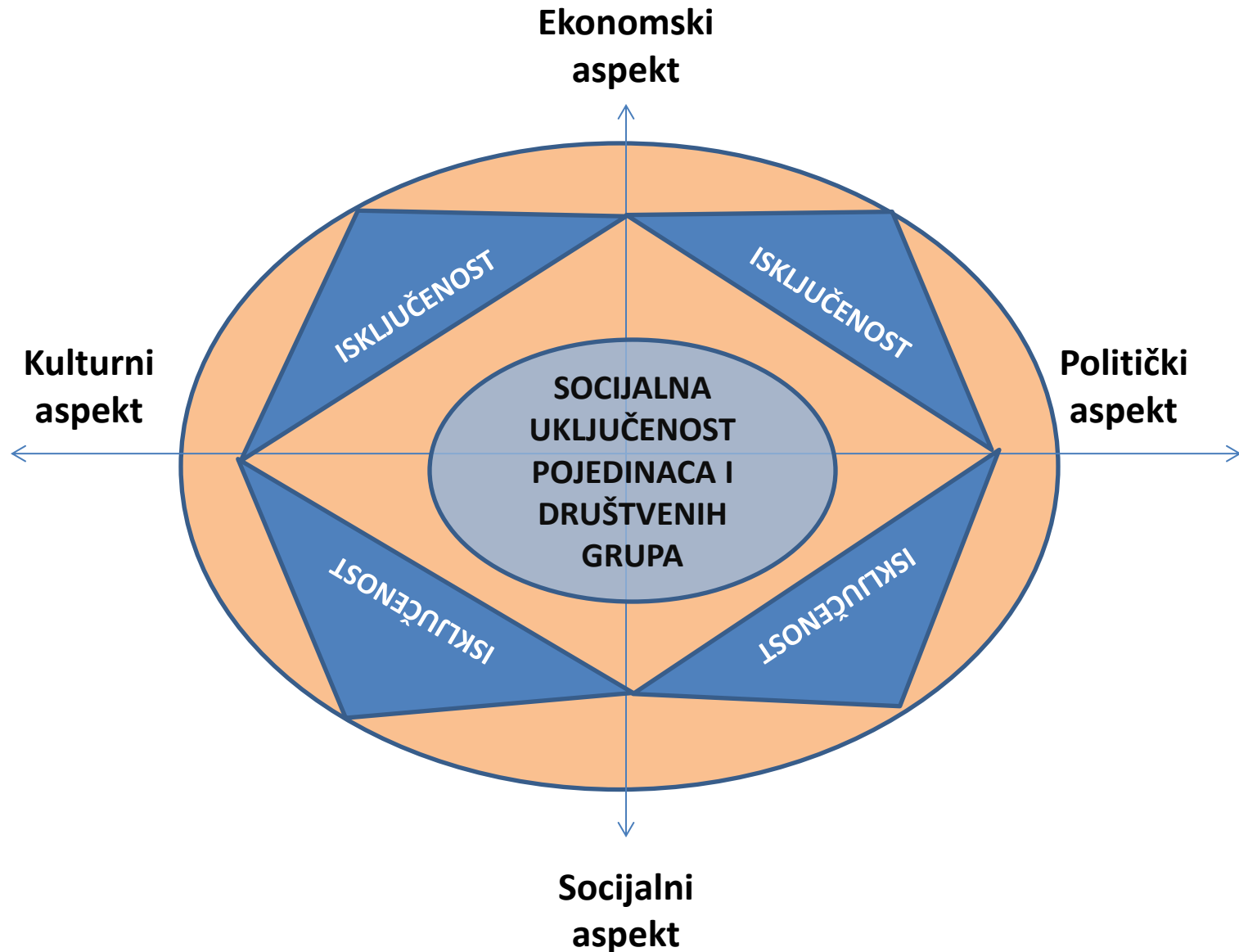
KARAKTERISTIKE SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI

- Stanje socijalne isključenosti nije privremeno već ima obilježja trajnog stanja;
- Da li će i u kojoj mjeri građani neke zemlje biti socijalno uključeni ne zavisi samo od njihovih ličnih karakteristika i sposobnosti, već i od modela socijalne države ili politike;
- Socijalna isključenost se obično veže uz različite oblike diskriminacije (po osnovu etničke pripadnosti, vjerske pripadnosti, seksualne orijentacije, materijalnog stanja, pola, starosne dobi, invaliditeta, političkog opredjeljenja, migracionog statusa, mjesta prebivališta itd);
- Razumijevanje karakteristika, uzroka i posljedica socijalne isključenosti pomaže da se ovaj problem cjelovito sagleda i formulišu odgovarajuće politike i mjere za njegovo rješavanje.

DIMENZIJE SOCIJALNE MARGINALIZACIJE

- Bez obzira na različita shvatanja socijalne isključenosti i brojne razlike u definicijama, postoji opšta saglasnost da je riječ o višedimenzionalnoj pojavi.
- Kada se govori o socijalnoj marginalizaciji govori se o procesu u kojem se „kidaju“ veze između pojedinca/društvene grupe i šire zajednice i koji se može odvijati na jednoj ili više dimenzija: u sferi zapošljavanja, obrazovanja, učestvovanja u političkom životu, društvenim, kulturnim aktivnostima, mrežama socijalne zaštite i slično.
- Socijalna isključenost postaje mnogo ozbiljniji problem onda kada je prisutna u više sistema ili na više dimenzija. Zbog toga je primarni zadatak socijalne politike jednog društva/države da spriječi dugotrajnu, kumulativnu i višedimenzionalnu obespravljenost.

DIMENZIJE SOCIJALNE MARGINALIZACIJE

SOCIJALNA MARGINALIZACIJA I SIROMAŠTVO

- Iako se često poistovjećuju, socijalna marginalizacija i siromaštvo nisu sinonimi. Socijalna isključenost predstavlja širi pojam od siromaštva.
- Socijalna marginalizacija predstavlja odnos društva prema pojedincima i različitim društvenim grupama dok je siromaštvo stanje u kojem se oni nalaze. O siromaštvu se može govoriti kao jednom od oblika socijalne isključenosti ali istovremeno i o uzroku;
- Najuže definicije svode siromaštvo na nedovoljnost finansijskih sredstava za zadovoljenje osnovnih životnih potreba;
- Savjet Evrope je usvojio definiciju siromašnih kao *pojedinaca ili porodica čija su dobra i novčani prihodi toliko niski da ih isključuju iz minimuma prihvatljivog načina života u državi u kojoj žive.*

POKAZATELJI SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI

Za prikaz slike siromaštva najčešće se koriste dva načina mjerenja: kroz linije apsolutnog i relativnog siromaštva.

- Apsolutna linija siromaštva je pokazatelj kojim se definiše minimum (obično prehrambenih) zahtjeva uzimajući u obzir godine, pol i nivo napora pojedinca. Koristeći prihvaćene minimalne zahtjeve, nivo apsolutne linije siromaštva se definiše kao novčana vrijednost koja je neophodna da se ispune minimalne prehrambene norme.
- Relativna linija siromaštva poredi standard jedne kategorije stanovništva s drugim u istom društvu i zasniva se na određenom procentu prosječnih primanja ili potrošnje u datoj zemlji.

Apsolutna i relativna linija siromaštva služe u različite svrhe. Apsolutna linija siromaštva predstavlja fiksnu vrijednost u vremenu i prostoru, dok se relativna linija siromaštva povećava kako rastu prosječni troškovi.

POKAZATELJI SIROMAŠTVA U BIH

- Prema posljednjim podacima Ankete o potrošnji domaćinstva iz 2011. godine **relativna linija siromaštva** (standardna linija siromaštva) za BiH iznosi 416,00KM za jednočlano odraslo domaćinstvo. U 2011 godini 177.277 domaćinstava (17,2%) ili **566.025 stanovnika (17,9%)** žive u relativnom siromaštvu.
- Apsolutna linija siromaštva za BiH: sve osobe koje troše 205,00KM ili manje po članu domaćinstva mjesečno smatraju se apsolutno siromašnim. Prema podacima Agencije za statistiku BiH iz Ankete o potrošnji domaćinstava iz 2011. godine (rade se svake četiri godine) procjenjuje se da najmanje **15% stanovništva u BiH živi ispod linije apsolutnog siromaštva.**

POKAZATELJI SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI

U zemljama EU **socijalna isključenost** se u skladu sa ciljevima Strategije EU2020 prati putem tri ključna indikatora: stope rizika od siromaštva, materijalne uskraćenosti ili deprivacije i stope domaćinstava sa niskim intenzitetom rada.

- Stopa rizika od siromaštva podrazumijeva procenat lica koja žive ispod granice relativnog siromaštva (lica koja ostvaruju dohodak ispod 60% prosječnog nacionalnog dohotka);
- Materijalna uskraćenost ili deprivacija podrazumijeva procenat domaćinstava koja ne mogu da priušte barem četiri od devet dobara i usluga sa liste koji su neophodni za pristojan život;
- Domaćinstva sa niskim intenzitetom rada odnosi se na broj domaćinstava u kojima članovi ne rade ili rade veoma malo (manje od 20% ukupnog broja mjeseci referentnog perioda).

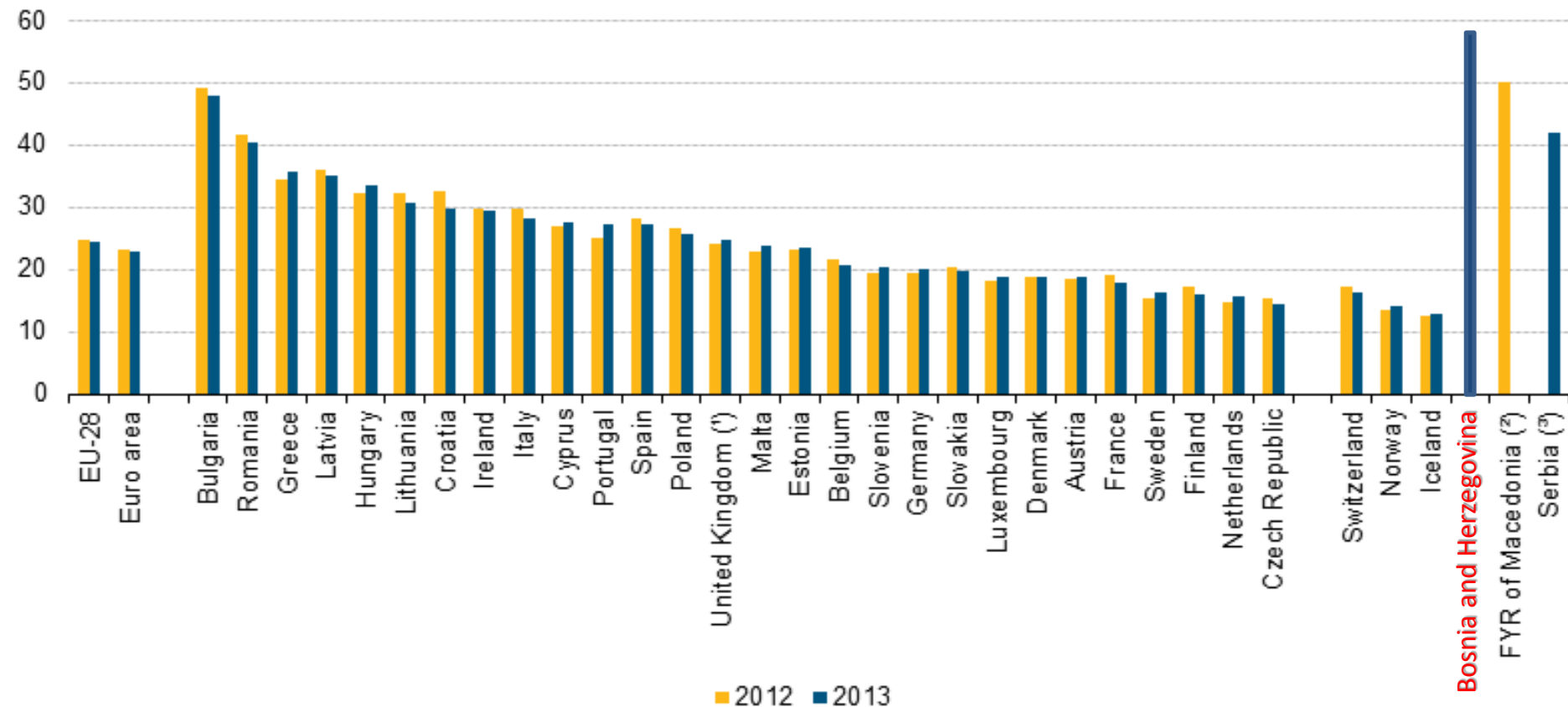
POKAZATELJI SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI

U cilju lakšeg i efikasnijeg praćenja sprovođenja strategije *Evropa 2020* u domenu socijalnog uključivanja i smanjenja siromaštva, kreiran je novi pokazatelj: **AROPE** (*at-risk-of-poverty and exclusion* – rizik od siromaštva i isključenosti)

AROPE pokazatelj govori o procentu onih koji živi pod rizikom siromaštva ili socijalne isključenosti. Radi se o zbirnom pokazatelju koji uključuje tri prethodno navedena indikatora (stopa rizika od siromaštva, broj materijalno uskraćenih i broj domaćinstava sa veoma niskim intenzitetom rada)

BiH, kao zemlja koja nije članica EU, još uvijek nije u obavezi da redovno sprovodi SILC istraživanje (Anketa o prihodima i uslovima života) na bazi kojih se dobijaju podaci za AROPE pokazatelj. Ipak, grupa autora (*Cojocar* i *Ruggeri Laderchi*) je 2013. godine kroz vlastito istraživanje pokušala da dođe do AROPE pokazatelja za BiH.

AROE POKAZATELJI ZA EU ZEMLJE, ŠVICARSKU, NORVEŠKU, ISLAND, MAKEDONIJU I SRBIJU

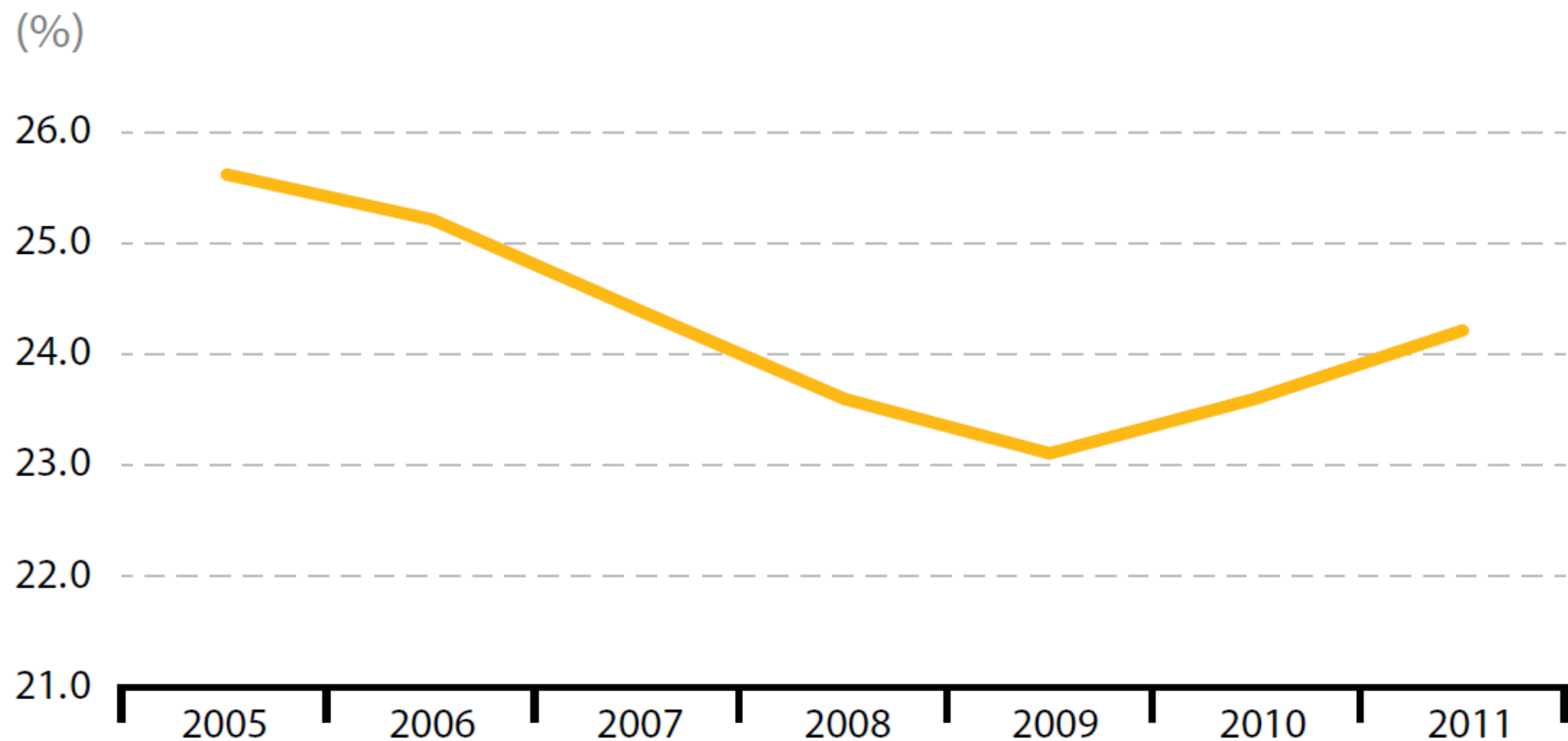

(*) Break in series, 2012.

(*) 2013 data not available.

(*) 2012 data not available.

AROE POKAZATELJI ZA EU PERIOD 2005.-2011. GODINA

(¹) Data for 2005, 2006 and 2011 – Eurostat estimates

Source: Eurostat (online data code: [ilc_peps01](#))

ARPE POKAZATELJ ZA BIH

Lica izložena riziku siromaštva i socijalne isključenosti u BiH

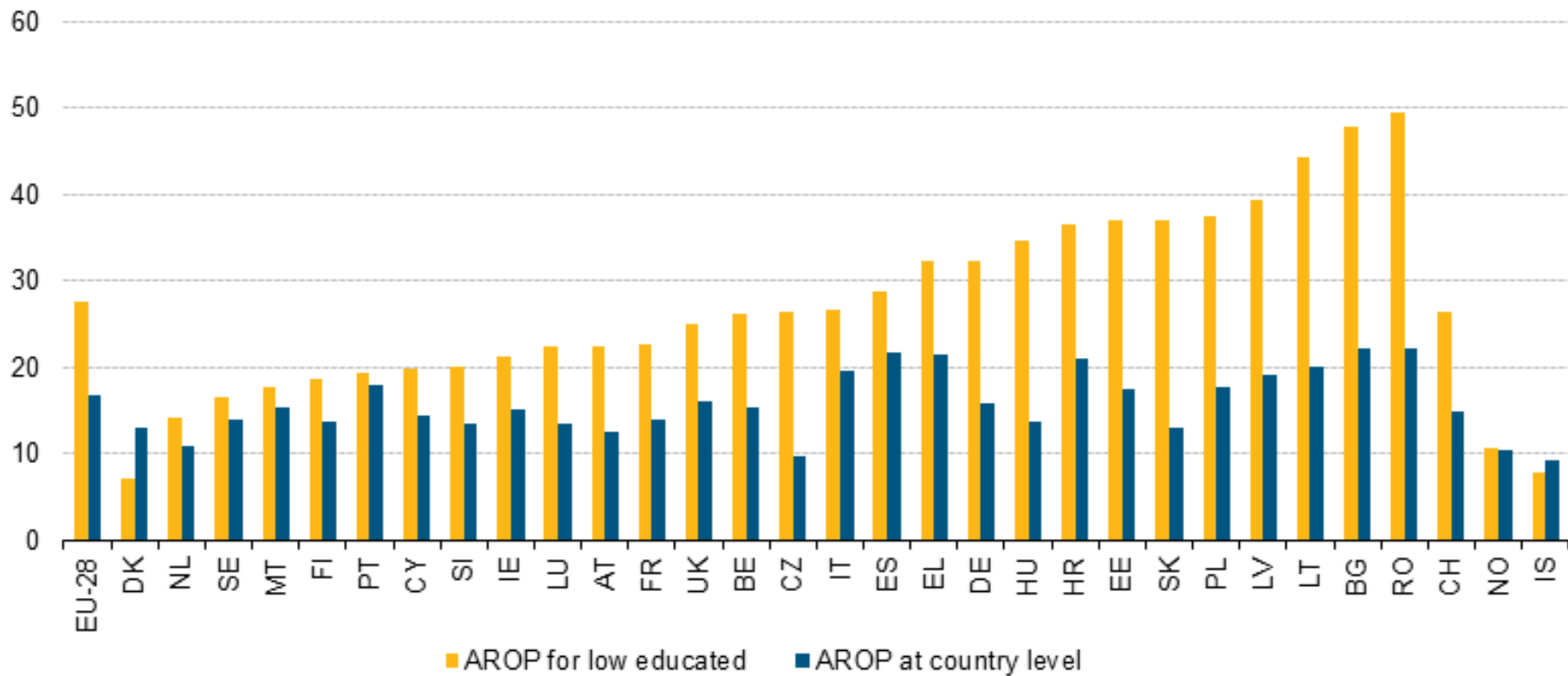
	Broj lica	Procenat stanovništva
Izloženi riziku siromaštva	1.514.576	32,4%
Sa teškom materijalnom uskraćenošću, ali koja nisu u opasnosti od siromaštva	891.614	19,1%
Sa vrlo niskim intenzitetom rada, ali koja nisu u stanju teške materijalne uskraćenosti niti u domaćinstvu sa niskim intenzitetom rada	305.641	6,5%
Izloženi riziku siromaštva i socijalne isključenosti (ARPE)	2,711,831	58%

Izvor: Cojocar u i Ruggeri Laderchi (2013)

DRUŠTVENE GRUPE KOJE SU NAJVIŠE IZLOŽENE RIZIKU SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI

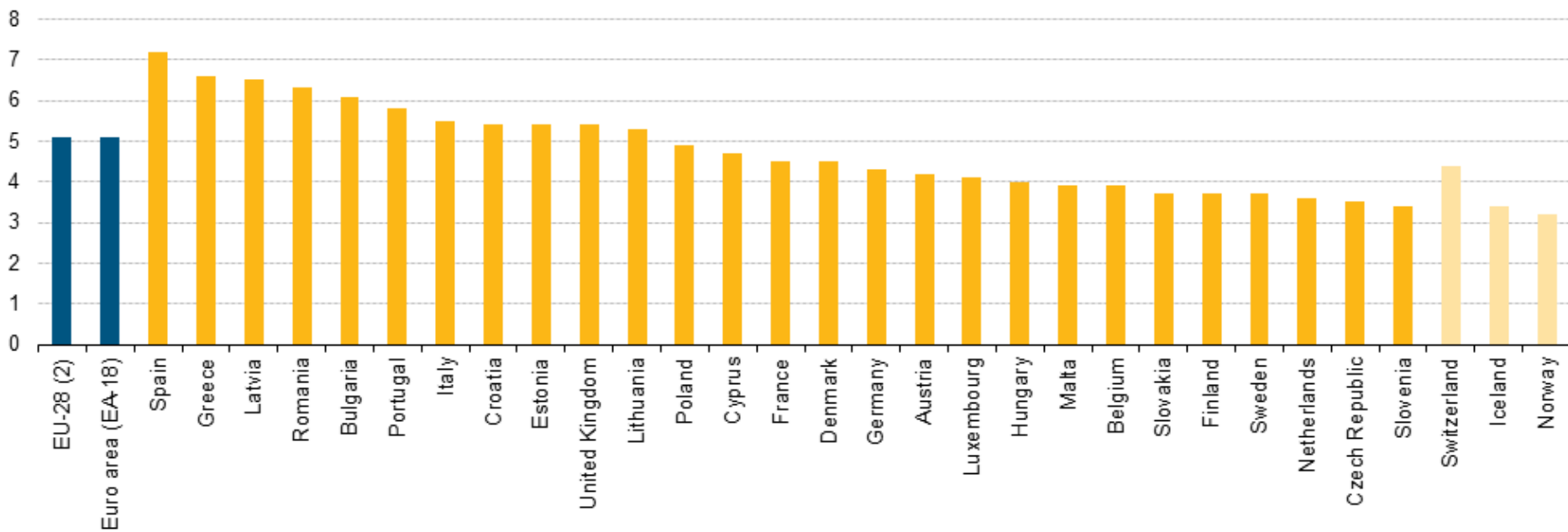
- osobe sa niskim nivoom obrazovanja;
- stanovnici u ruralnim područjima;
- osobe sa invaliditetom;
- manjine i povratnici;
- žene;
- djeca;
- mladi;
- penzioneri;

AROE POKAZATELJI ZA EU PREMA STEPENU OBRAZOVANJA

NEJEDNAKOSTI U RASPODJELI DOHOTKA „80/20“ - POKAZATELJ

(¹) Ireland not available.

(²) Estimate.

Source: Eurostat (online data code: ilc_di11)

MANIFESTACIONI OBLICI SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI U BIH

- Najsiromašnija petina stanovništva prima samo 17,3% od ukupnog iznosa budžetskih novčanih naknada, što je mnogo manje od njihovih realnih potreba;
- S potrošnjom od 4% BDP-a na socijalne transfere BiH uspijeva da smanji svega 1,9% procentnih poena stope siromaštva (radi poređenja, na nivou EU u prosjeku socijalni transferi smanjuju rizik od siromaštva za 38%);
- Podijeljen sistem, velike teritorijalne razlike i nejednakosti u ostvarivanju prava na socijalnu zaštitu i pomoć (različita prava i iznosi novčanih naknada između kantona u FBiH i entitetima);
- Diskriminacija po osnovu prava na zdravstvenu zaštitu (zaposleni i nezaposleni);
- Diskriminacija neratnih invalida u odnosu na ratne vojne invalide;

GDJE TRAŽITI RJEŠENJA? – TEME ZA DISKUSIJU

- Novi koncepti ekonomskog razvoja i politika oporezivanja;
- Inkluzivno obrazovanje;
- Efikasniji sistemi socijalne zaštite;
- Ciljane politike zapošljavanja;
- Viši nivo fiskalne odgovornosti i transparentnosti;
- Ruralni razvoj;
- Jačanje političke reprezentativnosti socijalno ugroženih grupa.

HVALA ZA PAŽNJU!